

המיתוס של סינגפור

ג'ייקוב אבולעפיה

המאה הנוכחית הייתה אמורה להיות המאה הבינלאומית, ובמידה מסוימת היא אכן כזאת. העולם הולך וקטן, שרשרות האספקה הגלובליות מתארכות ומתפצלות, ותאגידים ושווקים מתפרשים בין יבשות. אבל העשור השלישי של המאה העשרים ואחת העמיד בפני המגמה הזאת אתגרים גדולים. מגפת הקורונה סגרה גבולות, קטעה נתיבי מסחר, ולבסוף הציבה מדינות זו מול זו בתחרות על משאבים כמו תרופות ושכבים אלקטרוניים. מדינות שהצליחו לפעול באופן עצמאי במצב זה הפכו למודלים מוערכים בכל העולם. כזאת הייתה למשל טייוואן, ששלטה על גבולותיה וארגנה מסגרת יעילה של בדיקות ומעקב, וכזאת הייתה גם אנגליה, שפעלה באגרסיביות מחוץ לאיחוד האירופי כדי להשיג חיסונים. בעידן של אי-יציבות גוברת, שבו נוצרים כל העת קשרים חדשים בין מדינות הנסמכות זו על זו, יכולתה של מדינה לפעול באופן עצמאי כדי להבטיח את האינטרסים שלה ולהתקרב לאוטרקיה הולכת ומתקרבת למרכז השיח הפוליטי.

בשנים האחרונות הפכה סינגפור למעין שם נרדף לאוטרקיה כזאת. פוליטיקאים במדינות רבות – למשל ברוסיה אחרי הפלישה לקרים, בבריטניה אחרי הברקזיט, ובישראל לקראת סוף הקדנציה הרביעית של בנימין נתניהו – ראו בה מדינה שמתחרה בהצלחה על מקומה במרומי השוק הבינלאומי, בלי לוותר על עצמאותה ובלי לסטות מהדוגמות המקובלות של מסחר חופשי. אבל לעיר-המדינה סינגפור הסמוכה למצר מלאקה ולמלזיה, אינדונזיה ותאילנד יש קשר רופף בלבד לאידיליה שמדמיינים מי שמאמינים במה שייקרא להלן "המיתוס של סינגפור". במאמר זה אנתח את מיתוס סינגפור בשיח הפוליטי העכשווי, ואתמקד בתוכנית סינגפור הישראלית של נפתלי בנט ובתוכנית הבריטית "סינגפור על התמוזה", שצברה פופולריות מסוימת אצל תומכי הברקזיט הנמנים עם המפלגה השמרנית בבריטניה.

לא אעסוק בהפרכת טענותיהם של השמרנים הללו במה שנוגע לסינגפור; כפי שאראה, זוהי משימה פשוטה יחסית שהעיתונות בישראל ובבריטניה כבר עמדה בה. במקום זאת,

אראה כי בנט ותומכי הברקזיט שבים ומשתמשים בדוגמת סינגפור אף שאין כל בסיס ריאלי לראות בה דוגמה למדיניות השמרנית שהם שואפים אליה. העובדה הזאת מרמזת שהשיח העוסק בסינגפור אינו מקפיד על היגיון לוגי, אלא משתמש בה כבמעין דימוי שאינו מציית לחוק אי-הסתירה, כתדמית רבת עוצמה שאמורה להעביר מסר בלי לשכנע ברמה העובדתית; כלומר, כמיתוס. השימוש העיקש במיתוס, והסתירות הפנימיות המאפיינות אותו, מעידים על סתירה עמוקה יותר במבנה של אחד מזרמיה העיקריים של השמרנות במדינות המפותחות של ימינו.

הסתירה העמוקה הזאת גלויה לעין. במשך כשלושים שנה נשמר האיזון במחשבה השמרנית בין סגידה ל"שוק החופשי" (ולמוסדות המאפשרים את עליונותם של שווקים בכל חלק של החיים הציבוריים) ובין שמרנות חברתית בשאלות של זכויות מיעוטים, נשים, הגירה ודת (עם מוקדי חיכוך מסוימים כמובן). אחרי המשבר הכלכלי של 2008 גבר הלחץ על האיזון הזה והוצעו לו אלטרנטיבות שונות, למשל תנועת הברקזיט באנגליה ועליית הימין הלאומני הטרראמפיסטי בארצות הברית, שצבר תוצאות אלקטורליות מפתיעות ומרשימות כאחד. בישראל התפתחה דינמיקה שונה במקצת הודות להצלחתה היחסית בשנים של המשבר הפיננסי, אבל גם כאן הופיעה אותה בעיה – איך לתמרן בין מדיניות של גדלות או עליונות לאומית, אם שואלים משפתו של טראמפ, ובין הנטיות הגלובליסטיות של מדיניות לְסֵה פֶר: מיסי מכס נמוכים, סחר חופשי, ציות לאַמנות ולהמלצות של גופים בינלאומיים כלכליים ועוד. נראה שסינגפור נתפסה כמופת של מדינה שהצליחה לבסס עצמה באופן אוטרכי בה בשעה שהיא נצמדת למדיניות לסה פר גמורה. מה שבאמת קרה וקורה במצר מלאקה חשוב הרבה פחות מהצגתו של פתרון אפשרי לסתירה שבין עליונות הריבונות הלאומית ובין עליונות השוק הגלובלי. המיתוס של סינגפור חושף ניגוד בלתי פתור בימין העכשווי בין הנטייה להיכנע לנוסחאות ההצלחה ה"מדעיות" של הכלכלה הניאו-קלאסית ובין התבססות הפוליטיקה של "גדלות לאומית". כמו בכל מיתוס, גם במיתוס של סינגפור יש רובד בלתי מפורש: הקביעה שההצלחה המסתמנת של סינגפור מתרחשת לצד היעדרה של מחויבות מכבידה לדמוקרטיה הליברלית.

ייתכן שיש מי שיטילו ספק בסתירה זו. בכל זאת, יגידו, לאומיות וקפיטליזם דרו ככפיפה אחת במשך שנים רבות. אולי הנהייה אחרי סינגפור היא בסך הכול דוגמה נוספת לנטייה המוכרת של סוכנים ימנים לחלום על משטר קפיטליסטי בלתי מרוסן, שאינו נתון לפיקוחן של מסגרות כמו ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם. דוגמה קלאסית למשטר כזה היא משטרו של אוגוסטו פינושה בצ'ילה. בשמרנות העכשווית יש ללא ספק מגמה הרואה בשיח הזכויות הליברלי, ובמיוחד באמנות בינלאומיות מחייבות, מכשול בפני האוטרכיה של הלאום והאוטרכיה של השוק גם יחד. שני מקרי הבוחן, השמרנים בכריטיניה ובישראל, רואים בוודאי את סינגפור כמקרה מובהק של משטר קפיטליסטי שהצליח להתבסס בסדר הבינלאומי מבלי שהתחייב למשטר זכויות אדם נוסח אירופה.

כדי להבין היכן נמצאת סתירה עמוקה יותר מזו הישנה שבין קפיטליזם לזכויות אדם, עלינו להבין טוב יותר את האופי של מדינות עליונות השוק כפי שהתפתחו מאז המהפכה הפוסט-קיינסיאנית, המזוהה עם מרגרט תאצ'ר ורונלד רייגן, ואת הדרישות הספציפיות של "גדלות לאומית" שהופיעו בתחילת המאה העשרים ואחת. דווקא ההיבטים שבהם סינגפור הריאלית שונה מסינגפור המיתית הם שחושפים את המתח האינהרנטי השוכן בלב הפרויקט השמרני של בנט ואצל תומכי הברקזיט ועמיתיהם. סינגפור זכתה באוטרכיה המדינית שלה הודות למדיניות מגן ולסוג של קפיטליזם מדיני מבוקר. ככל שנעמיק במיתוס סינגפור, נראה שהצלחתה של סינגפור הריאלית רק מדגישה את הסתירה בין פופוליזם לאומי בגרסתו הנוכחית ובין מדיניות של עליונות השוק, שעדיין משמשת בסיס למצעים הכלכליים של רוב התנועות השמרניות בעולם המפותח.

מצב זה מציב שאלות לא רק לימין העכשווי אלא גם לשמאל. אמנם הימין יידרש לבחון אם מיתוסים שנשענים על דימויים, כמו המיתוס של סינגפור, מצליחים לכסות על הניגוד בין ריבונות לאומית לעליונות השוק, או שמא יהיה עליו לבחור בין השניים; אבל הניגוד הזה נוגע גם לעתידו של השמאל. ההיבטים הגלובליסטיים של אידיאולוגיית עליונות השוק מתקשרים היטב לשאיפות הקוסמופוליטיות של חלקים גדולים מן השמאל. ואולם הגנה על הסדר העולמי (או הבינלאומי, המגולם למשל באיחוד האירופי או באמנות זכויות אדם) עלולה גם לבוא על חשבון הסולידריות עם המעמדות הנמוכים – טענה שמדגישים תומכי הברקזיט משמאל, ה־Lexiteers. ייתכן שהשמאל יצטרך לגייס מיתוסים פוליטיים משלו כדי לגשר בין ערכיו הקוסמופוליטיים ובין התחייבותו לסולידריות חברתית.

את המאמר אפתח בסקירה קצרה של הספרות המדעית העוסקת במתח שבין השוק למדינה. אחר כך אתאר את תפקידה של סינגפור בשיח הפוליטי העכשווי, בעיקר בישראל ובבריטניה. אחרי הצצה קצרה אל סינגפור האמיתית – לא זו המיתית – אציע הסבר לכך שפוליטיקאים בימין שבים וחשים צורך לפנות אל המיתוס הזה.

עליונות השוק, המדינה הריבונית ולאומיות

עיקר המתח המניע את המיתוס של סינגפור טמון בניגוד האינהרנטי בין תורת השוק כמערכת על-גבולית ובין מדינות ריבוניות ששומרות על זכותן לקבוע חוקים בתוך גבולותיהן. בפרק זה אסקור כמה מהפרשנויות החשובות של הניגוד הזה, ואראה כיצד הקטגוריה של מיתוס כלכלי-פוליטי יכולה למלא תפקיד בהבנת המצב הנוכחי.

ההיסטוריה של המתח בין ריבונות (ולאומיות) לתורת השוק מתחילה בראשית ימיה של דיסציפלינת הכלכלה המדינית. התיאוריה של אדם סמית והתמיכה הליברלית במדיניות לסה פר ביקשו מהמדינה לוותר על זכויותיה, למשל בתחום המכס, כדי לפתח סחר בינלאומי שייטיב עם המדינה בסופו של דבר (Hont 2005, 111–156). מבקרית התפיסה הזאת, בראש ובראשונה קרל מרקס, הזהירו שקץ השותפות בין המדינה לשוק הבינלאומי יביא לניצחונו

המוחלט של השוק על המדינה.¹ הנבואה של מרקס, במקרה הזה, לא התממשה, כי כפי שהראה קרל פולני בספרו התמורה הגדולה (2020), אוכלוסיות שנפגעו מסחר חופשי הרסני למדו להשתמש בכלים הפוליטיים של המדינה הדמוקרטית כדי למתן את ההשלכות השליליות של מבנה השוק הבינלאומי.

אבל גם הקביעה הנחרצת של פולני על קץ ההשתוללות של תורת השוק בגרסת המאה התשע-עשרה התבררה כמוטעית. עד סוף המאה העשרים, הרעיון שתפקידה של המדינה אינו לרסן את השווקים ה"חופשיים" אלא לאפשר אותם, לפתחם ולסגת מפניהם הפך לחלק חשוב בשיח הפוליטי בעולם המפותח, והיה לנר לרגלי מפלגות הימין בכל מדינה מערבית כמעט. לפי התזה של פולני, ליברליזם כלכלי יכול וחיוב לתקן את עצמו משום שהוא משוקע במסגרת פוליטית דמוקרטית. כדי להבין מה מקומה של התזה הזאת, נצטרך לפנות אל תפקידם החשוב של הרעיונות העוסקים ביחסים בין שוק למדינה.²

בניגוד למרקס, שראה בשוק העולמי כוח עולה ובלתי מנוצה, קבוצה של כלכלנים ופילוסופים בני דורו של פולני ראתה דווקא בשלטון העם – המושג שפולני חוגג – איום קיומי לא רק לשווקים החופשיים אלא לחופש ליברלי בכלל. הוגים אלו, שקראו לעצמם ניאו-ליברלים, הציבו בראש סדר העדיפויות שלהם את ההגנה על הסדר העולמי העל-מדינתי, בטענה שמסגרת כזאת תוכל לשמור על השוק העולמי מהתערבותן של מדינות ריבוניות (Rosenboim 2017; Slobodian 2018). ההיבט ה"גלובליסטי" בגישתם של מי שחזו את עליונות השוק אינו מקרי כלל וכלל (Mirowsky and Plehwe 2009; Slobodian 2018). בהשפעת התיאורטיקן הגרמני קרל שמיט והבחנתו בין ה"אימפריום", עולם של מדינות ריבוניות, ובין ה"דומיניום", עולם של נכסים וזכויות עליהם בלי הבדל בין מדינה למדינה, הניאו-ליברלים ראו בגלובליזציה ובבניית סדר חוקתי בינלאומי דרך להגן על עולם שבו יש רכוש – כלומר על עולם השוק – מפני עולמן של מדינות ריבוניות העשויות להשתמש בשליטתן כדי להתערב בשווקים לטובת אינטרס כזה או אחר (Mirowski and Plehwe 2009, 443; Slobodian 2018, 10). בעיני מי שהגו את יסודותיה התיאורטיים של המדיניות הזאת, הריבון השמיטיאני – זה שמכריע במצבי חירום – הוא האיום העיקרי על שוק חופשי שפועל תחת חוקים אוטונומיים לכאורה. רק סוג אחד של אוטרקיה יכול לשרוד. תפיסה זו הייתה כרוכה בהצעות לגבי מדיניות פיסקלית וסחר חופשי ובתפיסות לגבי תפקידם של ארגונים בינלאומיים ואמנות בינלאומיות, שלימים זוהו עם המונח ניאו-ליברליזם; אבל כאן אתיחס למקבץ הזה ככינוי תיאורי יותר – עליונות השוק. מקבץ

1 ראו הפסיקה המפורסמת של מרקס בהמניפסט הקומוניסטי: "ההיבדלות הלאומית והניגודים בין העמים מתבטלים והולכים עם התפתחותה של הבורגנות, עם חופש-המסחר, השוק העולמי, אחידות הייצור התעשייתי ותנאי-החיים ההולמים אותם" (מרקס ואנגלס 1979, פרק שני).

2 למחקרו החשוב של מארק בליית בנושא ראו Blyth 2002.

התפיסות הזה כוון תמיד נגד חלקה של המדינה בליברליזם המשוקע בה, ובמיוחד נגד מדינות דמוקרטיות עם נטיות חלוקתיות.

רבות כבר דובר באופן שבו הרעיונות האלה חדרו אל לב המוסדות הממשלתיים ברחבי העולם. מאז המחקר החשוב של פיטר הול על האופן שבו התפשטה התיאוריה הכלכלית הקיינסיאנית במקביל להשפעה האמריקנית במאה העשרים (Hall 1989; 1993), חוקרים מוסיפים להתעניין בהשפעתם ההדרית ובעידודם ההדדי של יחסים פוליטיים ורעיונות כלכליים (Dobbin *et al.* 2007). הרעיונות שבהם אנו עוסקים כאן – כלומר עליונות השוק, הפחתת רגולציה וקיצוצים בהוצאות ציבוריות – חודרים אל הדיון הפוליטי בדרכים שונות, שמשנות מן הסתם ממדינה למדינה (Fourcade-Gourinchas and Babb 2002; Ban 2016). במקרה של בריטניה, אידיאולוגיית עליונות השוק התפשטה לראשונה באמצעות תשתית אינטלקטואלית של מכוני מחקר, שהשתלבה עם עיתונאות כלכלית פעלתנית עד מאוד. ככל שהעמיקו המשברים הפיננסיים בסוף שנות השבעים ובשנות השמונים, כך שירתו מקורות מידע אלו את הסביבה הפוליטית של מרגרט תאצ'ר, והיא השתמשה בהם כבמנוף רעיוני כדי להביס את יריביה, שלא היו להם משאבים אינטלקטואליים דומים (Hall 1993; Fourcade-Gourinchas and Babb 2002). הדינמיקה הזאת נותרה על כנה גם בתקופת הברקזיט, וככל הנראה מילאה תפקיד דומה בקריאות ל"סינגפור על התמזה"³.

במדינות אחרות, רעיונות דומים התפשטו באמצעות רשתות לאומיות של מומחים מקומיים שרכשו השכלה וניסיון במרכזים כמו אוניברסיטת שיקגו בארצות הברית. המקרה הקלאסי בהקשר זה הוא השפעתם של דוקטורנטים מאוניברסיטת שיקגו על המדיניות הכלכלית של צ'ילה בעידן פינשוה, אך מקרים דומים מתרחשים שוב ושוב. תהליך השתלבותן של אידיאולוגיה כלכלית בינלאומית ותרבות פוליטית מקומית התרחש גם במקרה של ישראל.⁴ כפי שהראו גרשון שפיר ויואב פלד בעבודתם על הסוציולוגיה הפוליטית של ישראל, ליברליזם כלכלי תמיד היה רובד חשוב בתוך התנועה הציונית, וככל שנשחק הרובד הרפובליקני של טוב משותף (ממלכתי, חלוצי) כך עלתה חשיבותם של הרבדים האחרים, ובהם זה הליברלי והאתנו-לאומי (Shafir and Peled 2002, 21). אבל הליברליזם ההיסטורי של הציונות הכללית, למשל, עדיין היה לאומי, ובשום אופן לא

3 ראו למשל את הבנקאים המתראיינים אצל Shah 2021.

4 טיעון נגד אפשרי לטיעונו של המאמר הזה יגרוס שישראל ובריטניה משתייכות לזנים שונים של קפיטליזם, שיש להן היסטוריות שונות של התפתחות ומבנים תאגידיים שונים, ושהלחצים הפוליטיים והביטחוניים בישראל אינם דומים ללחצי התחרות המסחריים על כלכלת בריטניה. כל זה נכון, אבל בהתפתחותן של שיח דומה בהקשרים שונים אפשר בכל זאת לראות עדות למעין התלכדות אידיאולוגית בגלל התנאים הספציפיים של כלכלות מערביות בעידן פוסט-משברי ופוסט-פופוליסטי. לתיאוריות של התלכדות בקפיטליזם השוואתי ראו Crouch and Streeck 1997. לניסיון ליישם את מונח ההתלכדות על התפשטות רעיונות ראו Dobbin *et al.* 2007.

היה מנוגד ליעדים לאומיים או מדינתיים (כמו במקרה של מדיניות התפתחותית; Maggor 2021). כלומר, הליברליזם הזה לא ביטא אידיאולוגיה של עליונות השוק. בשנים האחרונות הציגו חוקרים כמה גרסאות להתפשטות תיאוריות של עליונות השוק בשיח הישראלי. תפקיד חשוב בפופולריות של אשכול הרעיונות המכונה כאן עליונות השוק מילאו משרד האוצר ופקידיו המקצועיים, "נערי האוצר", במיוחד בתקופה הקריטית של המשבר הפיסקלי בשנות השמונים.⁵ לא זו בלבד שהכשרתם המקצועית של הפקידים הללו (ושל מי שהכשירו אותם) חשפה אותם לתיאוריות כלכליות שדגלו במוניטריזם וביעילות השוק, אלא שמימוש מדיניות הדה-רגולציה וההפרטה הרחיב את האוטונומיה ואת האחריות שניתנה לאותם פקידים בתוך המדינה (Maron and Shalev 2017; Mandelkern and Shalev 2021). לפי היפותזה אחרת, הדגש על תחרותיות בינלאומית, המאפיין את מדיניות עליונות השוק, קשור לכיבוש הישראלי של הגדה המערבית ורצועת עזה ולצורך של ישראל להתבסס כלכלית לשם הגנה מפני לחץ מדיני (בהיפותזה זו נפתלי בנט ממלא תפקיד בולט. ראו קרמפף 2015; Krampf 2018). לאופנים האלה של התפשטות מקומית היברידית אפשר להוסיף את הקשר בין מכוני מחקר ממומנים היטב ובין מפלגות פוליטיות, המקיימות עימם יחסים קרובים ואפילו רשמיים למחצה. תופעה זו מוכרת יותר מההקשר האמריקני (Mayer 2016; Skocpol and Hertel-Fernandez 2016), אבל גם בישראל קרנות עתירות משאבים מהדקות את יחסיהן עם מפלגות מסוימות דרך כתיבת ניירות עמדה ואיוש תפקידי מפתח, ולכך יש השפעה על התפשטות הרעיונות של עליונות השוק בישראל (ראו למשל אביטל 2021; אבריאל 2021).

מאפיין חשוב המשותף לכל ההסברים הללו הוא הבינלאומיות שלהם. תורת עליונות השוק – הסרת מכשולים בפני סחר חופשי, מניעת משטר רגולטורי כבד, שימוש זהיר בכל כלי פיסקלי – משקפת סדר בינלאומי שבו המדינה אמנם אינה מתעלמת ממסגרת תפקוד השוק (כפי שציפה מרקס), הפועלת ברמה בינלאומית, אבל גם אינה קובעת אותה ואינה מפריעה לה. גם אם קבוצות מקומיות השתמשו בקונסנזוס תיאורטי כלכלי כדי לבסס את כוחן בתוך הפקידות הממשלתית; גם אם פוליטיקאים מקומיים ביקשו להשתלב בכלכלה הגלובלית כדי לאזן את האיום של ניכור מדיני; גם אם קרנות מחקר ומכוני מחקר מקומיים ניסו לשחזר את הצלחת השפעתם במדינות אחרות – לתהליכים אלו יש ממד בינלאומי חשוב ואף מכריע, המדגיש את המתח בין עליונות השוק ובין יכולת התמרון החופשי של מדינה ריבונית. במקרה של ישראל, כאמור, השפעת הליברליזם של עליונות השוק בשנות השמונים והתשעים הייתה כרוכה במידה של התנגדות לאתנו-לאומיות ובתקווה לסדר פוליטי שיאפשר נורמליזציה פוליטית וכלכלית של ישראל בתוך הקהילה הבינלאומית. כשהבחירה הייתה בין עליונות השוק לעליונות הלאום, ה"שמאל" הסוציאלי-לאומי דאו

בחר בראשון, והימין הליברלי דאז בחר באחרון (Shafir and Peled 2000; Ben-Porat 2005a). כשנתניהו ניכס את הניאו-ליברליזם לימין במסגרת מהפכת הניאו-שמרנות שלו, נראה היה שהחזון של ישראל היעילה והבינלאומית התגשם בשני קצות הקשת הפוליטית (Ben-Porat 2005b).

אבל כמו התנועה הכפולה אצל פולני, גם ההיגיון של ניצחון תורת השוק עלול להתישן, מטבע הדברים. אחד ההקשרים החשובים ביותר שבו רעיונות יכולים להשפיע על מוסדות פוליטיים ולהביא לשינוי פרדיגמה הוא המשבר (Blyth 2002, 8–11).⁶ ובמקרה של רעיון עליונות השוק בגרסתו המקורית, המשבר המכריע היה המשבר הפיננסי של 2008. המשבר הזה הדגיש לא רק את המתח בין אינטרסים לאומיים ובין מחויבות לבינלאומיות (כמו במקרה של היחסים בין יוון לאיחוד האירופי; Varoufakis 2017), אלא גם את אפשרות חזרתה של הלאומיות כקבוצת אידיאולוגיות פוליטיות שיכולה למנף את המתח הזה (כמו במקרה של הטקטיקות הדמוגיות של ויקטור אורבן בהונגריה; Zerofsky 2019).⁷ הצלחתה הפוליטיות של הלאומיות, בווריאציות שונות, מנוגדות לעליונות השוק ורומזות שהפתרון הרעיוני שזו מציעה איבד מכוח השכנוע שלו, לפחות עבור הבוחר הממוצע בדמוקרטיות המערביות.⁸

עובדה זו מצוירת את התקופה העכשווית, במילותיו של עופר סיטבון (2020, 304), כתקופת מעבר בין פרדיגמות הגמוניות של היחסים בין מדינה לשוק. כאן אפשר לפנות אל הנושא המרכזי של המאמר, שאינו בדיוק רעיון או אפילו פרדיגמה של מדיניות, אלא תדמית או מיתוס. בעמודים הבאים אנתח את הניסיון העכשווי להשתמש בדוגמה של מדינה אחת, סינגפור, כדי לשרטט פתרון אפשרי למתח הטמון במדינה אוטרקית – כזאת שיש לה חופש פעולה לא רק כלכלי אלא גם לאומי – שכביכול עדיין נוקטת מדיניות של עליונות השוק, גם בהיבט הבינלאומי או הגלובליסטי שלו. הניסיון הזה לשקע את השוק בתוך חזון פוליטי לאומי בלי לשקע אותו באמת בעם, במוכח התנועה הכפולה של פולני – שליטת העם על השוק – הוא כמעט פרדוקסלי. מהותו של הפרדוקס הזה נגלית היטב דרך ההיבט התדמיתי שלו: המיתוס הפוליטי של סינגפור.

6 על חשיבותם של משברים ראו סיטבון 2020. על התיישנות הרעיונות של פולני ראו קוק 2022.
7 גם על שאלת היחס בין לאומיות לשוק הקפיטליסטי נכתבה ספרות עשירה. לתיאוריה המתארת את הלאומיות כתוצר של הלחץ הקפיטליסטי לייחד תרבות ושפה בתוך שוק מסוים ראו Anderson 1983; Gellner 1983.
8 לסקירה עכשווית בנושא ראו Mylonas and Tudor 2021.
9 לתקציר תיאורטי ולתיאור מקיף של פופוליזם לאומני עכשווי ראו Rovira Kaltwasser et al. 2017.

המודל של סינגפור

בפרק זה אתאר כיצד הפך המיתוס של סינגפור למודל לחיקוי עבור פוליטיקאים שמנסים לרקום נרטיב פוליטי חדש בעידן של גלובליזציה וחוטר ודאות באמצעות התוויית יחסים מסוימים בין המדינה לשוק. המודל הזה הוא מיתי ולא רעיוני, משום שכל מה שהוא מייחס לסינגפור מעיד על משתמשי יותר משהוא מעיד על הכלכלה המדינית של סינגפור בפועל. לא אחת הזכירו פוליטיקאים את סינגפור בהקשר מפתיע ולא צפוי. כך למשל ייחל שמעון פרס שעזוה תהפוך לסינגפור של המזרח התיכון, ופוליטיקאים רוסים טענו שסינגפור תהיה המודל לשיקום חצי האי קרים לאחר הכיבוש הרוסי ב-2014.⁹ אפשר לראות במקרים אלו מעין הטרמה למיתוס של סינגפור, אבל הם שימשו בעיקר מטרות רטוריות מיידיות ונועדו להראות שאפשר להיות מדינה קטנה ומשגשגת – או מדינה אוטוקרטית ומבודדת – ועדיין ליהנות מצמיחה כלכלית. ייתכן שהרטוריקה הזאת מעידה על הנחות דומות לאלו שעושים מי שמחזיקים בעצמם במיתוס סינגפור, אבל כאשר סינגפור ניצבת במרכז השיח הציבורי – כמו במשנתו של נפתלי בנט בישראל וכמו באגף תומכי הברקזיט במפלגה השמרנית בבריטניה – ניתנת לנו האפשרות להבין לעומק את מה שבדרך כלל נרמז ומוזכר כדוגמה אקראית. נתחיל אפוא בתיאור השיח הציבורי בשני המקרים הללו, ובתיאור התפקיד של דימוי סינגפור בתוכם.

אפתח את הדיון בתוכנית סינגפור – התוכנית הכלכלית של מפלגת ימינה, שהקימו בנט ואיילת שקד לאחר שפרשו ממפלגת הבית היהודי לקראת בחירות 2019. התוכנית פורסמה בפברואר 2021 במצע המפלגה (בנט [ל"ת]). מלבד הכותרת של התוכנית, באתר הבית של בנט מופיע סרטון וידיאו שבו הוא אומר כי סינגפור נהנית משירות ציבורי "מעולה, ובארץ הכול כל כך קשה" (Naftali Bennet [ל"ת]). דבריו אלו מדגישים את נושא התוכנית: סינגפור לעומת ישראל. אין זו הצגה רטורית בלבד. בסרטון בנט מבסס לכאורה את טיעונו וטוען כי "זה בדיוק מה שעשו בסינגפור". ומה בדיוק עשו בסינגפור, אליבא דבנט? "הם הורידו מיסים וחתכו דרמטית ברגולציה".

בנט, או מי שכתב את המצע של מפלגת ימינה, מודה שמתכוון זה לצמיחה כלכלית מזכיר גם מודלים אקזוטיים קצת פחות מסינגפור. "מרגרט תאצ'ר בבריטניה ביצעה הורדת מיסים מואצת ואגרסיבית, הצילה את מדינתה מפשיטת רגל ודחפה את הממלכה כולה לעתיד של מודרניזציה ושגשוג", נכתב במצע. "הנשיא רייגן הציג באותו עשור רפורמה דומה במהותה, והזרים דם חדש בעורקי כלכלת ארצות הברית" (בנט [ל"ת]). מבלי להתייחס לתוכן המפוקפק של הטענות הללו, הן מעידות שכותביהן מודעים לכך שתוכנית סינגפור היא בעצם קנקן חדש שתוכנו ישן – זוהי מדיניות כלכלית המבוססת על כלכלת צד-היצע

9 פרס התחיל להשוות בין עזוה לסינגפור בתקופת תהליך אוסלו, והמשיך בכך עד סוף חייו; על כך ראו ניסן 2012. על סינגפור כמודל לאוטוקרטים מזרח-אירופים ראו Judah 2015.

של שנות השמונים בעולם האנגלופוני. ההמלצות הספציפיות בגישה זו כוללות לא רק הורדת מיסים על הכנסות ועל תאגידים אלא גם הסרת רגולציה, רדיפת ועדי עובדים וייבוא כלים תחרותיים אל המגזר הציבורי.

באופן מפתיע, המילה הפרטה כלל אינה מופיעה בתוכנית, למרות התפקיד ההיסטורי של המושג במדיניות השמרנית של תקופת תאצ'ר. ייתכן שעמימות זו קשורה לשערוריית ההפרטות הלאומיות בישראל שנצרכה בזיכרון הקולקטיבי של הבוחרים, ואשר הובילה לעליית כוחם של הטייקונים שבנט מבקש להיאבק בהם. במקום הפרטה, המצע מדגיש את ערך היעילות. המדינה לא תיסוג אלא תאפשר לישראלים "לממש את היתרון היחסי שלהם". התוכנית תיצור שווקים כלכליים בתוך המוסדות הציבוריים: היא תגביר את התחרות במשרות ציבוריות ותוריד מיסוי ומחסומים נוספים העומדים בפני השוק הרחב ובפני כלל הסקטורים הכלכליים. בשל הדגשת יעילותו של השוק אפשר לומר כי הבסיס התיאורטי של מדיניות זו הוא רעיון עליונות השוק.¹⁰ ברעיון לנצל את כוח השוק ככל האפשר וליצור שווקים חופשיים בענפים שעד כה היו מוגנים מפני השוק מגולמות ההמלצות השונות של התוכנית, מפירוק ועדי עובדים (ובמיוחד ההסדרות) ועד ריסוק מבנה האוניברסיטאות כישויות עצמאיות. כל חלק בתוכנית מתואר בשפה המדגישה את היתרונות שבתחרות.¹¹ היכן בדיוק מתבטאת סינגפור בתוכנית הזאת? למה לא לקרוא לה "תוכנית תאצ'ר"? התשובה נמצאת בכמה אזכורים למאפייניה של עיר המדינה, שאינם דומים למאפייני אנגליה של תאצ'ר או לאלה של ארצות הברית של רייגן. הגודל הוא כמובן מאפיין חשוב – שטחה ואוכלוסייתה של סינגפור דומות יותר לאלה של ישראל – אבל מאפיין חשוב אפילו יותר הוא ש"רמת ההוצאה הצבאית בסינגפור דומה לישראל". כשבנט מתחיל לדבר על סינגפור בסרטון שמלווה את המצע, מייד מופיעה על המסך תמונה של חיילים סינגפוריים בטנק. סינגפור היא מדינה קטנה שצרכיה הביטחוניים רבים. עליונות השוק, רומז בנט, מאפשרת לסינגפור להגן על עצמה, ולא רק לשרוד אלא גם לשגשג. אפשר לראות בכך אוטרכיה של סינגפור מול העולם: היכולת שלה לקבוע את עתידה כישות עצמאית וריבונית. בליבה של התוכנית, כפי שעולה מן התמונה של סינגפור שמצטיירת ממצע המפלגה ומהסרטונים, מצויה הטענה כי עליונות השוק בסינגפור מאפשרת את האוטרכיה של המדינה. בנט גם מתרגם את התפיסה הזאת לשפה ציונית קלאסית: תוכנית סינגפור תעודד יהודים בעולם לעלות לישראל, וכך, הוא רומז, ייפתר האיום הדמוגרפי (והפוליטי) על המדינה היהודית.¹²

10 אולי ניאורליברליזם הוא המונח הצפוי יותר בהקשר הזה, אבל הקושי בהגדרתו המדויקת ידוע היטב. המונח עליונות השוק מתאר את מהותה של המדיניות, וגם מדגיש את המתח ביחסים בין שני הצדדים העיקריים בכלכלה מדינית מודרנית – השוק והמדינה.

11 לגבי ועדי העובדים נטען במצע של ימינה: "נחיל את חוק ההגבלים העסקיים על ארגוני עובדים, נאפשר תחרות על ליבו של העובד". לגבי ההשכלה הגבוהה, המצע שואף ל"התאמתה לצרכי המשק".

12 אריה קרמפף, בספרו החשוב המקורות הלאומיים של כלכלת השוק (2015), מזהה תפיסה דומה בהתפתחותה של מדיניות "ניאורליברלית" (במילותיו שלו) בישראל.

אותם המושגים – עליונות השוק ואוטרכיה – מופיעים בשיח מקביל שהתפתח בבריטניה מאז משאל העם שקבע את הברקזיט, פרישתה של הממלכה המאוחדת מהאיחוד האירופי. בניגוד למקרה של בנט, במקרה הזה אין מקור יחיד לרעיון שבריטניה, אם תיפרד מהאיחוד האירופי, תוכל להפוך לסינגפור שעל התמזה. הרעיון נוצר מתוך שיח בין פוליטיקאים, פרשנים ועיתונאים בחודשים שלאחר משאל העם על הברקזיט (Nesvetailova et al. 2017).¹³ הרעיון שרגולציה ומיסים הם המשקולות העיקריות הכובלות את הצמיחה הכלכלית של אנגליה נבט עם צמיחתו של הענף האירו-סקפטי של המפלגה השמרנית, מי שהתנגדו להמשך ההשתלבות עם אירופה, בסוף הקדנציה האחרונה של תאצ'ר (לתקציר היסטורי ראו Higazy 2020). כבר בחודש שלאחר משאל העם היו מי שהצמידו את הכותרת "סינגפור על התמזה" לעמדה התומכת בסחר חופשי ובמדיניות מס אפס על תאגידים; אחד מהם היה עוזר של תאצ'ר (Minford 2016).

מדוע אימץ הענף האירו-סקפטי את הטרימינולוגיה החדשה כדי לתאר עמדות שבהן החזיק משכבר? כדי להבין זאת יש להתבונן בשיח הציבורי בתקופת הברקזיט. חלק מהמטרות של עליונות השוק, כגון הפרטה, היו מחוץ לשיח הברקזיט מלכתחילה. אחד הטיועונים העיקריים בעד הברקזיט, שדווקא חברים במפלגה השמרנית העלו אותו, היה שהמהלך יאפשר לחזק את שירותי הבריאות הלאומיים (תומכי הברקזיט טענו כי הכספים ששימשו עד כה לתשלום דמי חברות לאיחוד האירופי יופנו כעת לשירותי הבריאות), שעד אז היו המטרה הנחשקת ביותר של ממשיכי דרכה של תאצ'ר.¹⁴ מדיניות פוסט-ברקזיט לא יכלה להתבסס על דימוי המדינה הקטנה בנוסח שנות השמונים, ותחתיו היה חשוב לאמץ דימוי של מדינה דינמית שהצליחה לשרוד לבדה ולדאוג לאזרחיה למרות האתגרים. את הפן הזה אפשר לכוון הצד האוטרכי של הברקזיט, והוא קיבל ביטוי בולט בסיסמה של תומכי הברקזיט: "לקחת את השליטה בחזרה" ("Take Back Control"). האירו-סקפטים נדרשו אפוא לקשור בין יעדים כמו דה-רגולציה ובין פרויקט האוטונומיה של גבולות סגורים ועצמאות חוקתית, שתי מטרות בקמפיין המוצלח לקראת משאל העם (ראו למשל Barber 2020).

לתומכים ברעיון עליונות השוק בימין בישראל ובבריטניה יש מאפיין משותף נוסף שקשור, במובן מסוים, לנושא האוטרכיה. לפני שבנט גילה עניין בסינגפור, הוא לקח חלק בתוכנית של ממשלת נתניהו (שבה כיהן כשר הכלכלה) לפנות מאירופה, שהייתה שותפת הסחר העיקרית של ישראל, אל מדינות גוש אסיה. הסיבה לתמרון המתוכנן הזה הייתה החיכוך ההולך וגובר בין יחסי המסחר הטובים עם האיחוד האירופי ובין אי-שביעות הרצון של האיחוד, בלשון המעטה, ממדיניות הכיבוש הישראלית בגדה המערבית וברצועת

13 וראו במיוחד את ההקדמה למסמך האמור.

14 על האידאולוגיה שמאחורי הברקזיט ועל תפקידם של טיועונים בדבר הוצאות בריאות ראו Oliver 2020.

עזה (Reed 2014). אף שאין בתוכנית סינגפור אזכור מפורש לאלמנטים האוטוריטריים של הממשל בסינגפור – חופש הביטוי המוגבל, כוחם של כוחות השיטור, מדיניות אפס סובלנות כלפי מתנגדי משטר – העובדה שעברה המוכתם של סינגפור בתחום זכויות האדם לא עמד בפני הצלחתה המסחרית היא כנראה אחד הגורמים הלא מדוברים להשוואה הנלהבת בינה ובין ישראל.¹⁵

בניגוד לשיח הישראלי, השיח בבריטניה כן עסק בהפרת זכויות האדם תחת המשטר בסינגפור. נושא שבלט בקמפיין הברקזיט, ואולי היה הנושא המכריע ביותר, הוא הזכות לחופש תנועה והגנה על מהגרים – זכויות שנקבעו בחוק האירופי. הסיסמה "לקחת בחזרה את השליטה" כיוונה בראש ובראשונה לשליטה על הגירה. בינתיים, לפחות, החלום לפרוק את עולו של משטר זכויות האדם האירופי נכשל (Boffey 2020), אבל הניסיון הזה מעיד על אותו הקשר הטעון שאפיין את תוכנית סינגפור של בנט בין אוטונומיה, דה־רגולציה וצמיחה כלכלית עתידית.

כל זה מזמן באופן טבעי את השאלה – האומנם? האם באמת אפשר להשתמש בדוקטרינות של כלכלה מדינית משנות השמונים של המאה העשרים כדי לגרוף דיבידנדים?¹⁶ מעט מאוד מומחיות נדרשת כדי להבין שזה לא כל הסיפור. כפי שעיתונאים רבים הבינו מייד, לא רק שבנט מתעלם מההיבטים הסמכותניים של המשטר בסינגפור, הוא גם מתעלם ביודעין או שלא ביודעין מהעובדה שהמקור העיקרי להון השקעתי בסינגפור הוא המדינה, ושדה־רגולציה לתאגידים זרים בסינגפור מלווה בפרקטיקות של קפיטליזם מדיני התערבותי.¹⁷ אפילו אם התוצאות הכלכליות שבנט או תומכי הברקזיט שואפים אליהן אכן קיימות בכלכלה המדינית של סינגפור, הגורמים להן מן הסתם שונים לגמרי. ניקח לדוגמה את שוק העבודה הגמיש מאוד של סינגפור, המאופיין בהיעדר ועדי עובדים חזקים ובמעט מאוד מן ההגנות שנקבעו בחוקי העבודה האירופיים. בניגוד לטיעונים של תוכנית סינגפור שמתרכזים בפירוק "מלכודות העוני" של רשת הביטוח הלאומי ובקידום רפורמות בהשכלה הגבוהה, הסוד הסינגפורי להתאמה בין ביקוש והיצע בשוק העבודה טמון בשליטתה הטוטלית של המדינה בהכנסת מהגרי עבודה, עובדה שמאפשרת לה להעלות או להוריד את מחיר העבודה לפי הצרכים המקרו־כלכליים שלה (Anthony 2017). הכישלון המתמשך של ישראל בטיפול מסודר בשוק מהגרי העבודה, בין שהם פלסטינים ובין שהם

15 להסבר משכנע על האופן שבו סינגפור ממשיכה לנהל כלכלה חופשית כביכול בלי מערכת משפט ליברלית ראו Winters 2011.

16 סינגפור מודעת למוניטין שלה כמדינה שהשיגה הצלחה יוצא מן הכלל הודות למדיניות כלכלית נבונה, ומנסה לטפח אותם. רק בעת האחרונה התפרסם ספר של מייקל בר הפורש לראשונה היסטוריה של סינגפור שאינה מאמצת את הנרטיב המקובל הזה; ראו Barr 2019. חשובים במיוחד הפרקים על התפתחות הכלכלה לאור התלות בנתיב ההיסטורי. וראו גם Winters 2011.

17 אוני 2021; גלייטמן 2021; Trocki 2006.

מהגרים ממזרח אסיה, מצביע על כך שישראל רחוקה מאוד מאימוץ פתרון זה, גם בלי להביא בחשבון את ועדי העובדים הקיימים, המהווים מכשול של ממש בפני האסטרטגיה השואפת לתדמית סינגפור.

עקרון השליטה בהגירה דווקא משתלב עם רוח הברקזיט, אבל ייבוא של עובדים זרים כדי להניע צמיחה – כלי חשוב של הצמיחה הכלכלית בסינגפור – הוא בדיוק ההפך ממה שתומכי הברקזיט רצו. גם הצמיחה בתמ"ג של סינגפור הייתה כרוכה בתופעות לוואי כבדות משקל, כגון נסיקה בשיעורי אי-השוויון וירידה באיכות החיים (Yunqian 2018). ומובן שתמונת סינגפור המצטיירת אצל אוהדיה בימין הגלובלי לעולם אינה כוללת את מעורבותה של המדינה בשוק הדיור: בפועל, סינגפור מחזיקה ביותר משמונים אחוזים מהיצע הדירות במדינה (Trocki 2006; Barr 2019). בקיצור, ההצלחה של סינגפור מבוססת במידה לא מעטה על הרצון והיכולת של הריבון להשתמש בכוח על מנת להתערב בשווקים הפנימיים, ולהחליט מתי וכיצד לשלב בכלכלת המדינה שווקים חיצוניים.

כל העובדות הללו ודאי ידועות לכל מומחה, וגם האדם הממוצע יכול לגלותן בעזרת חיפוש זריז באינטרנט. יתרה מזו, כפי שראינו לעיל, דימוי השווא של סינגפור הופרך פעמים רבות בעיתונות הישראלית והבריטית.¹⁸ אם כן, מדוע היא מוסיפה לשמש מודל למדינות מפותחות אחרות? אשוב כעת אל תוכנית סינגפור של בנט ואתח את הדרישות המנוגדות הטמונות בה. הפרדוקסים העולים מהן מצביעים על התפקיד שסינגפור המיתית אמורה למלא.

עליונות השוק מול אוטוריקה ומיתוס סינגפור

בקריאה הראשונה של תוכנית סינגפור התמקדתי בהיבט התאצ'ריסטי שלה, ואכן אפשר לראות בתוכנית ניסיון לקדם את כלכלת צד-ההיצע הישנה של שנות השמונים באריזה חדשה. אבל במצע הכלכלי של בנט יש שאיפות נוספות. שני אלמנטים בולטים בו: השירות המעולה שממשלת סינגפור מציעה לאזרחיה, והוצאותיה הביטחוניות הגדולות. אשר לסוגיה הראשונה, התוכנית אינה מזכירה בגלוי את צמצום המגזר הציבורי; להפך, לפי התוכנית יופנו משאבים למטרות חדשות והשירות לאזרח "ימשיך לגדול ולהשתפר" (בנט ול"ת), כפי שמציין המצע. תוכניות הצנע של השמרנים האנגלופונים של סוף המאה העשרים תמיד חזריגו את הוצאות הביטחון, אבל בנט מרחיק לכת ומבטיח "יותר רופאים, מורים, עובדים סוציאליים ושוטרים על חשבון פקידים". אף שהוא משתמש בלשון קורמו

18 מן הסתם, ההשוואה בין סינגפור לבריטניה מופרכת אפילו יותר מזו שבין סינגפור לישראל בשל ההבדלים בגודלן של המדינות ובשלב ההתפתחות שלהן. אבל גם הספרות האקדמית הגורסת שישראל היא מדינה התפתחותית כמו אלה במזרח אסיה לעולם אינה משווה אותה לסינגפור, מסיבות ברורות. ראו למשל Maman and Rozenhek 2012.

נתניהו, שדימה את המגזר הציבורי לאיש שמן, אצל בנט המטפורה שונה. המטרה לכאורה אינה להקטין את המגזר הציבורי, אלא להפוך את השומן – הרגולטורים – לשרירים, דהיינו שירות מעולה.

אופיו המדויק של המנגנון ההופך שומן לשרירים לא לגמרי ברור. התוכנית מבטיחה את "הקפאת ההוצאה הממשלתית ל-5 שנים" (שם), הרעבה שאמורה להביא להתייעלות המערכת. כפי שכבר ראינו, הפרטה, שהייתה חלק חשוב במתכונת התאצ'רית המקורית, אינה מופיעה כלל בתוכנית. אין רמיזה לכך שהמגזר הפרטי יתפוס את מקומה של המדינה. תחת זאת השאיפה היא ששווקים לא מרוסנים יאפשרו מדינה חזקה ובעלת יכולות, high state capacity. אפשר למצוא כאן הקבלה לטענתם של תומכי הברקזיט ששחרור ממשקולת הרגולציה של בריסל יאפשר השקעה מסיבית בביטוח לאומי ובעיקר בשירותי הבריאות הציבוריים. כאשר רייגן ביקש להוריד מיסים בלי לצמצם הוצאות, ג'ורג' בוש האב כינה את תוכניותיו כלכלת וודו; אבל הטכניקה המאגית העיקרית של רייגן – העברתם של תפקידים שהמדינה מילאה באופן היסטורי אל כתפי המגזר הפרטי – אינה מופיעה בתוכנית סינגפור וגם לא בברקזיט הימני. הדמות הראשית במיתוסים של סינגפור, כפי ששמם מרמז, היא המדינה עצמה. המדינה המצליחה כביכול של סינגפור מייצגת את המדינה העתידית, ותפקוד המדינה הוא עניין של גאווה לאומית אך גם של פעולה קולקטיבית. זהו העיקרון החשוב ביותר במיתוס.

לפי השכל הישר, הקפאה אוטומטית של הוצאות ציבוריות בד בבד עם קיצוצים וצמצום הכנסות ממיסים אינם עולים בקנה אחד עם שירותים ציבוריים משופרים.¹⁹ ככל שניטיב להכיר את הרקע התיאורטי והפוליטי של תוכניתו של בנט (וגם את המצב בבריטניה של עידן הברקזיט), כך נראה שהמתח בין תפקיד המדינה ובין הכלים של התייעלות כלכלית הוא מבני ואפילו יסודי. כפי שראינו בפרק הראשון, גם מרקסיסטים וגם ניאו-ליברלים טוענים כי הון נוטה לנוע אל הבינלאומי: הכסף יזרום למקום שבו קל להרוויח, ולנטייה הזאת אין קשר ברור ליעילותה של מדינות פנימית של המדינה. אפשר למשוך השקעות בינלאומיות דרך פיתויים פיסקליים, אבל אי-אפשר לצפות שהשקעות כאלה יגרמו למדינה להתייעל או ישפרו את יכולותיה. כפי שג'פרי וינטרס מראה באמצעות הדוגמה של סינגפור עצמה (Winters 2011), אפילו בתחומים שאמורים למשוך משקיעים המדינה יכולה להיות מושחתת ומונופוליסטית, כלומר לפעול בניגוד לכללי "השוק החופשי", כל עוד היא מפצה על כך ומשרתת את האינטרסים של ההון הבינלאומי בדרכים הנכונות.²⁰

19 לאחרונה החליט בוריס ג'ונסון על העלאת מיסים כדי לממן את הוצאות שירותי הבריאות. תומכיו רואים בכך בגידה בחלום של סינגפור על התמוזה. ראו Shah 2021.

20 לדברי וינטרס, "מבחינה היסטורית, לא הייתה בהכרח חפיפה בין עצמאות שיפוטית של ממש הנוגעת לעניינים שקשורים לאוליגרכים ובין זו הנוגעת לעניינים בעלי חשיבות מכרעת לגבי כל השאר" (Winters 2011, 267).

אין כל קשר הכרחי או אינהרנטי בין עליונות השוק ובין יכולתה של המדינה לספק שירותים חיוניים לאזרחיה. הקשר בין שני אלה, המניע את המיתוס של סינגפור, הוא כולו פוליטי. כעת אנו יכולים להבין את הסתירות הפנימיות שמצאנו במשנתם של אוהדי המיתוס. אי-אפשר ליישב את המתח בין הדחף להישמע לתיאוריות הכלכליות ובין הרצון לשמר (או אפילו לחזק) את היכולת הריבונית של המדינה, ובכלל זה את יכולתה לספק שירותים חברתיים. נראה כי יש כאן מתח לא פתיר ביסודות השמרנות העכשווית. כדי להבינו, וכדי להבין כיצד הוא גורם לשימוש במיתוס של סינגפור, ניעזר בתרשים פשוט:

בינלאומיות / גלובליזם	לאומיות	
תאצ'ריזם, או הנדידה של ביל קלינטון וטוני בלייר אל המרכז	המיתוס של סינגפור	מדיניות של עליונות השוק / ניאולברליזם
השמאל הקוסמופוליטי, המתנגד לברקזיט ותומך בסדר הבינלאומי ²²	פופוליזם, ²¹ קורביניזם	מדינת רווחה קיינסיאנית

טבלה 1. מדיניות כלכלית לעומת לאומיות

טבלה 1 מראה, באופן פשוט וסכמטי במכוון, את ההתפצלויות החדשות של הפוליטיקה העכשווית. קיומם של קורביניזם²³ ופופוליזם²¹ ימני זה לצד זה מחד גיסא, וקיומם של סדר בינלאומי קפיטליסטי במובהק ושמאל קוסמופוליטי זה לצד זה מאידך גיסא, מבהירים כיצד המפה הפוליטית כולה מתארגנת מחדש, ומראים כי האפשרות של בינלאומיות קומוניסטית (אינטרנציונליסטית) אינה אופציה ריאלית וכי היא מוחלפת בסדר יום גלובליסטי בהכרח.

21 למרות הצהרותיהם הפומביות של פופוליסטים, רובם – כמו דונלד טראמפ וכמו נתניהו בקדנציה האחרונה שלו – לא נקטו צעדים על מנת להגן על העובדים במדינתם מפני תחרות בינלאומית. מלבד פעולות אחדות שנעשו במסגרת ניהול משבר הקורונה, רוב העזרה הקיינסיאנית הופנתה אל התאגידים הגדולים. ובכל זאת, המרחב הרעיוני שטראמפ תבע לעצמו (ושתומכיו ממשיכים להפיץ) אכן שונה קונסטואלית מהשמרנות שקדמה לו.

22 בעמדה הזאת של השמאל טמונים פרדוקסים כמעט כמו במיתוס של סינגפור. ברוב המדינות הדמוקרטיות אין באמת אפשרות לבינלאומיות שוויונית, אולי מפני שעמדה זו אינה משכנעת את הבוחר הממוצע. בהיעדר פוליטיקה של בינלאומיות ושוויוניות (הן בתוך המדינה הן מחוץ לה), קידום של סדר יום בינלאומי פירושו למעשה קידום של סדר יום גלובליסטי של עליונות השוק.

23 קורביניזם הוא כינוי לעמדה שמאלנית המטילה ספק בטיבו של הסדר הבינלאומי הקיים. הכינוי נגזר משמו של ראש מפלגת הלייבור בבריטניה ג'רמי קורבין, שקרא להיאבק בברקזיט אף שבעבר תמך ברעיונות דומים.

אפילו לפני עליית הפופוליזם שימשה סינגפור דוגמה לכך שאפשר לנתק את המשטר הדמוקרטי ממעטפת המודרניזציה של כלכלה קפיטליסטית. במיתוס של סינגפור מגולם בוודאי הרצון של הימין בישראל ובבריטניה להשתחרר ממשטר זכויות האדם המזוהה עם האיחוד האירופי. אבל ב־2016, כאשר חלה תזוזה בשיח הפוליטי עם ההצבעה על הברקזיט וניצחונו של טראמפ בבחירות, התחולל במחנה השמרני קרע גדול יותר. בבריטניה, קמפיין לאומי-שמרני שהתבסס על סוגיית ההגירה ניצח לא רק את השמאל אלא גם את מנהיגי המפלגה השמרנית עצמה. בארצות הברית, הסיסמה "America First" ביטאה את הטענה המוכרת בנוגע להגירה וגם את ההבטחה שטראמפ יעדיף את המעמד הנמוך על פני המעמד הגבוה והקוסמופוליטי ("הגלובליסטים"). אפילו נתניהו, שהכניס את מדיניות עליונות השוק ללב הקונסנזוס הפוליטי בישראל, החל לסגל לעצמו דימוי "חברתי", תחילה באמצעות בריתות עם משה כחלון ואריה דרעי ואחר כך באופן שבו טיפל בהיבט הכלכלי של משבר הקורונה (למשל חלוקת מענק לכל אזרח ותמיכה מקיפה בתאגידים ובסקטורים מסוימים). עם פרוץ המשבר הבריאותי המגמות הללו רק החריפו. טראמפ השתעשע במענה קיינסיאני קלאסי למשבר (מענקים כלכליים והחזקת רשת הביטוח הלאומי), בתנאי שחתימתו שלו תתנוסס על הצ'קים שיגיעו לידי הציבור; ובוריס ג'ונסון, מהתומכים החשובים ביותר בפרישתה ה"סינגפורית" של בריטניה מהאיחוד האירופי, נמלך בדעתו וקבע מדיניות של העלאת מיסים כדי לממן גידול בשירותים הציבוריים.

שינויים אלו העמידו את המפלגות השמרניות בפני בחירה: פופוליזם בוטה, גם כאשר הוא עומד בניגוד מוחלט לעמדותיהן הכלכליות, או סירוב למתכונת מדינתית שכבר הוכיחה כי היא זוכה לפופולריות אלקטורלית. המיתוס של סינגפור, על הסתירות הפנימיות המאפיינות אותו, הוא ניסיון לגשר בין הדרישה לאוטרכיה ולמדינה חזקה שמדיניותה זוכה לתמיכה בקרב אזרחיה (שאכן רוצים להחזיר לידיהם את השליטה, כמאמר הסיסמה, בעידן הלא יציב) ובין נטייתן ההיסטורית של התנועות הללו לקדם את עליונות השוק הגלובלי – נטייה שכפי שראינו, יש לה קשר היסטורי ורעיוני לבינלאומיות. המיתוס של סינגפור מגלם את המרחב הלוגי שבו לאומיות פופוליסטית משולבת עם רעיון עליונות השוק. אין מדובר עדיין בפתרונות פוליטיים ממשיים: הגישור בין שני הרעיונות נעשה רק בתמונה הדמיונית של סינגפור ולא במדיניות קונקרטית. זוהי מעין הבטחה לפוליטיקה עתידית. מוקדם לחזות את הצלחתו של הניסיון הזה, אך בכל זאת אפשר להעיר דבר על דמותה של סינגפור כמיתוס פוליטי.

הניסיון להיאחז בסינגפור כבסמל של מדינה אוטרקית ומוצלחת שגם מציינת למתכונת של עליונות השוק הוא מופע מעניין של המצב האידיאולוגי שבו מצויים השמרנים כיום. כפי שציינתי קודם, הפצת רעיונות כלכליים נעשית בכמה דרכים ובהן תהליכי למידה פנימיים, אילוצים חיצוניים (למשל תנאים להלוואות מארגון בינלאומי), ותחרות בין מודלים שונים (Hall 1993; Dobbin *et al.* 2007). המיתוס של סינגפור,

או הרעיון של מדיניות אוטרקית לאומית שבה בעת מעמידה במרכזה את השווקים הבינלאומיים, לא נולדו באף אחת מהדרכים הללו. למרות העקבות ה"ניאו-ליברליים" שהותירו מחברי תוכנית סינגפור של בנט, התוכנית אינה תסריט ניאו-ליברלי שמפיצות רשתות אינטלקטואלים בינלאומיות והיא לא חדרה לישראל דרך ההשכלה של הפקידות המקומית, אם נשתמש במונחיו של קורנל באן (Ban 2016). אמנם חלקים מהמיתוס צצו כך, וכמוהם גם חלקים מתוכניתו של בנט, אבל חלקים אחרים נולדו בשעת דחק פוליטית. התדמית ההיברידית הזאת של סינגפור אינה משקפת אידיאולוגיה פוליטית גולמית, אך היא גם אינה רטוריקה גרידא. זהו מיתוס, ויש להכיר בכך כדי להכיר בצורך שהוא ממלא – צורך שעד עתה לא קיבל מענה אידיאולוגי פוליטי;²⁴ וגם כדי להזכיר שאין דרך להפריך את המיתוס הזה, בדיוק מפני שתוכנו חמקמק.²⁵ כעת אבחן מהם סיכוייו של המיתוס הזה להיקלט בתודעה הפוליטית הרחבה, ואצביע על כמה השלכות אפשריות של הפרדוקסים הטמונים בו על המחשבה הפוליטית של חלקים שונים בספקטרום הפוליטי.

סיכום

המיתוס של סינגפור הוצג כאן כפתרון תדמיתי לבעיה רעיונית-פוליטית המאתגרת את הימין העכשווי. בעקבות הצלחתו האלקטורלית של הפופוליזם הלאומני, הימין הכלכלי שרגל בעליונות השוק נאלץ לבחור בין אימוץ הגישה הפופוליסטית, הכרוכה בהרחבת השירותים הציבוריים של המדינה וביישום מדיניות כלכלית הגנתית, ובין היאחזות בסדר עדיפויות מיושן. המיתוס של סינגפור מבטא ניסיון לחמוק מהדילמה הזאת. אין דרך קלה לגשר בין הגדלת השירותים המדינתיים, כמו שירותי הבריאות הבריטיים, ובין המתכונת התאצ'רית הקלאסית שביקשה ליצור שווקים בכל היבט של המדינה. כך, לפחות בישראל ובבריטניה, השיח השמרני פונה אל מודל דמיוני: מדינה עצמאית באסיה המגלמת לכאורה שילוב בין מדינה חזקה עם צבא גדול ובין מדיניות של מיסים נמוכים ודה-רגולציה. העובדה שסינגפור אינה עונה על התיאור הזה לא מפריעה לפרויקט הרעיוני, מפני שהוא כבר שקוע בסתירה עמוקה יותר – הסבך הפרדוקסלי של מדיניות פופוליסטית המציבה את השוק הגלובלי מעל כוחות המדינה הריבונית. בניגוד לאידיאולוגיות כלכליות כמו כלכלת

24 אלא אם האסטרטגיה הטראמפיסטית – להצהיר על תמיכה בכוח מדיני ולפעול פחות או יותר לפי המתכון הניאו-ליברלי – נחשבת מענה רציונלי. האסטרטגיה של טראמפ נשענה גם על גורם חשוב של חיכוך תרבותי. אפשר לראות בפנייה של הימין האמריקני לסוגיות תרבותיות שנויות במחלוקת מין תחליף למענה המיתי. מובן שהאסטרטגיה הזאת נפוצה גם בבריטניה ובישראל.

25 לדברי הול (Hall 1993, 292), המטפורה היא מבנה שיכול לייצר מדיניות. המיתוס של סינגפור שונה מהמטפורות של הול משום שמטרתו היא להסתיר את אי-היתכנותה של המדיניות ולא לעודד אותה. ההבדל בין מיתוס פוליטי למטפורה פוליטית ראוי לדיון; ראו Keum 2020.

צד-היצע, הנשענות על מודלים מתמטיים דוגמת עקומת לאפר ועל נתונים שאפשר לבחון אותם אמפירית, המיתוס של סינגפור אינו בר הפרכה. הוא מבקש להשפיע על התודעה הציבורית בדרך ציורית, ולא דווקא להתחרות בשוק הרעיונות החופשי.

האם הניסיון הזה יצליח? מובן שמוקדם מדי לקבוע. בוריס ג'ונסון, שהיה אחת הדמויות המזוהות ביותר עם מיתוס סינגפור בהקשר הבריטי, התרחק מהרעיון ככל שהעמיק משבר הקורונה. כיום ג'ונסון הוא אולי הדוגמה הבולטת ביותר לפופוליזם קיינסיאני, והוא מבקש להעלות מיסים ולהגדיל את ההוצאות כדי להגן על מחוזות בצפון אנגליה שהאלקטורט שלהם, שהשתייך ללייבור, עבר אליו ב-2019. לדאבונם של תומכי מיתוס סינגפור, ג'ונסון חמק מהפרדוקס ובחר באוטרכיה מדינתית. רוב המנהיגים הפופוליסטיים בוחרים באפשרות השנייה: גם אם הם מאמצים חלק מן הרטוריקה של התנועה הפופוליסטית, הם תומכים במדיניות כלכלית של עליונות השוק למהדרין. במקרה של בנט, הבחירה הזאת חושפת אותו לתקיפות של הימין הפופוליסטי בטענה שהוא זנח את הדרך ה"חברתית" של קודמיו (גם אם נתניהו וטראמפ לא סטו מאוד מהבחירה בעליונות השוק, כמה מבחירותיהם, דוגמת חקיקת החילוץ של 2020, אכן מתקרבות למדיניות לאומית קיינסיאנית). בינתיים המיתוס של סינגפור משקף עמדה קונספטואלית בתוך המטריצה הפוליטית העכשווית, ואולי זה כל מה שמקדמיו מבקשים ממיתוס כזה – לקנות עוד קצת זמן כדי להימנע מבחירה לא נוחה.

אם אי-הנוחות הזאת בקרב ענף מסוים בימין מעוררת שמחה לאיד אצל היריבים משמאל, אותם יריבים צריכים לחשוב שוב. אותן בעיות שחשף הגל הפופוליסטי אצל הימין קיימות גם בחלקים נרחבים של השמאל. בשני המקרים שנותחו כאן, זה של ישראל וזה של בריטניה, לא הצליח השמאל להתחמק ממכשולים דומים לאלה הגלומים במיתוס סינגפור. השמאל בישראל נקלע לקואליציה עם בנט עצמו, וגם אם לא היה נקלע אליה, אין קול שמאלי מובהק שקורא תיגר על הנרטיב של עליונות השוק.²⁶ השמאל בבריטניה מצא עצמו בסופו של דבר עם מצע קוסמופוליטי בעיקרו, המתנגד לברקזיט, שגרף קולות בלונדון אבל איבד הרבה יותר קולות בצפון התעשייתי לשעבר. ייתכן מאוד שהשמאל הבריטי ייתקל בשנים הבאות בדילמות נוספות בנוסח הברקזיט: האם להגן על הסדר הבינלאומי גם כשהוא כרוך בהעדפת שווקים פתוחים וסחר חופשי, או שמא לאמץ מדיניות כלכלית הגנתית שעד כה לוותה תמיד בהסברים קסנופוביים ואף גזעניים? מאז נעו ביל קלינטון, טוני בלייר ורוב המפלגות הסוציאל-דמוקרטיות במערב אירופה אל המרכז הפוליטי, רוב המפלגות שהיו מזוהות היסטורית עם השמאל בעולם המפותח בחרו בדרך כלל באופציה הראשונה. הקשיים של ג'ז' ביידן במימוש תוכניתו החברתית החלוקתית, והביקורת שהוא

מוסיף לספוג בגין מדיניות ההגירה שלו, ממחישים עד כמה קשה יהיה לשנות את המגמה הזאת בקרב השמאל.

בתקופת הרנסנס, מדינת האיים ונציה הפכה למודל של הרפובליקה המושלמת בקרב הוגים אירופים רבים והייתה ל"מיתוס של ונציה", שבהשראתו נבחרה הכותרת למאמר זה. הוונציאנים, כמו הסינגפורים היום, עודדו וטיפחו את המיתוס, שהציג את ונציה כמדינה נצחית הודות לחוקה הטובה שלה, שחילקה את הריבונות בין בעלי האינטרסים השונים בתוך האצולה. מיתוס ונציה שרד יותר ממאה שנה, גם לאחר שמעמדה של ונציה הידרדר בעקבות תחיית המחשבה הרפובליקנית באירופה, שהייתה רעבה לדוגמאות עדכניות שלא נלקחו מספרים עתיקים. אבל אז קם "אנטי-מיתוס" – ביקורת על המיתוס מטעם של הוגים שראו בוונציה מבנה מיושן בהשוואה למבנים של ריבון יחיד וחזק כמו זה שהתפתח בצרפת ובאנגליה. בסופו של דבר, כמובן, האנטי-מיתוס של הריבונות הוא שניצח.

כאמור, מוקדם מדי לדעת אם המיתוס של סינגפור יוסיף לשמש השראה לפוליטיקאים במאה הנוכחית, אבל כדאי לשים לב לנסיבות שיצרו אותו, וייתכן שהתגובה הטובה ביותר של מתנגדי המיתוס של סינגפור תהיה ליצור אנטי-מיתוס משל עצמם. תומכי הצדק החלוקתי בתוך גבולות ריבוניים יכולים למצוא כמה דוגמאות מעורדות מאירופה של העשור הקודם, במיוחד ביוון ובבריטניה,²⁷ אבל עבור מי שמבקשים אלטרנטיבה לעליונות השוק ואינם מסתפקים בחזרה למדינת הלאום, האופציות נראות דלות יותר. אחת האפשרויות המסתמנות לאנטי-מיתוס, אמנם כזה שמבוסס על דמות ולא על מקום, עולה מהתקווה שתולה חלק מן השמאל האמריקני בקמפיין המבוסס אך ורק על נושאים כלכליים, בלי להזכיר זכויות אדם או מדיניות חוץ בינלאומית – תקווה שהתגלמה בסיסמה "ברני היה מנצח" (כלומר, ברני סנדרס ינצח את הקמפיין הפופוליסטי של דונלד טראמפ, בניגוד להילרי קלינטון, שנחשבה לממשיכת דרכו של ביל קלינטון). מאחורי הסיסמה הזאת עומדת ההנחה שייתכן שמאל שמכבד את שיח הזכויות אבל מקדם סדר יום שיכול לשכנע בוחרים מהמעמד הנמוך שנוטים להיענות למסרים לאומיים. אם היינו בוחנים את הבסיס האמפירי לסיסמה זו, אולי היינו מוצאים סתירות עמוקות כמו אלו שבמיתוס סינגפור; אבל כמו מיתוס סינגפור, גם האנטי-מיתוס הזה יכול לציין שינוי מגמה שעודנו מתרחש, ולרמוז על פוליטיקה עתידית שעדיין אינה קיימת לגמרי.

האקדמיה ע"ש פולונסקי, מכון ון ליר בירושלים, והיוזמה לאזרחות במחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת סטנפורד

27 ראו Varoufakis 2017; Tuck 2020. חשוב לציין שיאניס ורופאקיס עצמו לא התייash מהפן הבינלאומי של השמאל, למרות האכזבה שהוא ביטא כלפי האיחוד האירופי.

ביבליוגרפיה

- אביטל, תומר, 2021. "ממשלת קהלת: מכון המחקר שמכתיב חוקים ולוחש לפוליטיקאים", *שקוף*, 26.5.2021.
- אבריאל, איתן, 2021. "בחירתו של בנט: החבר בידן או החבר קופל?", *TheMarker*, 29.8.2021.
- אוני, אסף, 2021. "בנט רוצה שנאמץ את 'המודל הסינגפורי'. מה הוא שכח לספר?", *גלובס*, 3.3.2021. בנט, נפתלי, ל"ת. "תוכנית סינגפור", אתר הבית של נפתלי בנט (מקוון).
- גלייטמן, שוקי, 2021. "בנט רחוק מלאמץ את מודל הכלכלה הסינגפורית", *כלכליסט*, 17.3.2021.
- מרקס, קרל, ופרידריך אנגלס, 1979. *מניפסט המפלגה הקומוניסטית*, בתרגום משה בן חורין, הפורום הקומוניסטי הישראלי (מקוון).
- ניסן, יוסי, 2012. "הנשיא פרס: 'לחזור לפוליטיקה? אני צעיר מדי'", *גלובס*, 9.12.2012.
- סיטבון, עופר, 2020. "אחרית דבר", קרל פולני, *התמורה הגדולה*, בתרגום שונמית ליפשיץ, ירושלים ותל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד, עמ' 286-306.
- פולני, קרל, 2020. *התמורה הגדולה*, בתרגום שונמית ליפשיץ, ירושלים ותל אביב: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד.
- קוק, אלי, 2022. "מהפכת השוק של קרל פולני", *הזמן הזה*, מרץ 2022.
- קרמפף, אריה, 2015. *המקורות הלאומיים של כלכלת השוק: פיתוח כלכלי בתקופת עיצובו של הקפיטליזם הישראלי*, ירושלים: מאגנס.
- Naftalli Bennet, ל"ת. "תכנית סינגפור של בנט: הורדת מסים, הזנקת הכלכלה, שירות מעולה לאזרח" [וידאו], Youtube.
- Anderson, Benedict, 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso.
- Anthony, Scott, 2017. "Here's What It Would Really Mean if Britain was Like Singapore," *The New Statesman*, February 6.
- Ban, Cornel, 2016. *Ruling Ideas: How Global Neoliberalism Goes Local*, New York: Oxford University Press.
- Barber, Tony, 2020. "The Political, Ideological and Commercial Logic of Brexit," *The Financial Times*, February 28.
- Barr, Michael D., 2019. *Singapore: A Modern History*, London and New York: I.B. Tauris.
- Ben-Porat, Guy, 2005a. "A New Middle East? Globalization, Peace and the 'Double Movement'," *International Relations* 19(1), pp. 39-62.
- , 2005b. "Netanyahu's Second Coming: A Neoconservative Policy Paradigm?" *Israel Studies* 10(3), pp. 225-245.

- Blyth, Mark, 2002. *Great Transformations: Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Boffey, Daniel, 2020. "Boris Johnson Set for Compromise on Human Rights Act — EU Sources," *The Guardian*, October 7.
- Crouch, Colin, and Wolfgang Streeck (eds.), 1997. *Political Economy of Modern Capitalism: Mapping Convergence and Diversity*, London and Thousand Oaks: Sage.
- Dobbin, Frank, Beth Simmons, and Geoffrey Garrett, 2007. "The Global Diffusion of Public Policies: Social Construction, Coercion, Competition, Or Learning?" *Annual Review of Sociology* 33(1), pp. 449–472.
- Fourcade-Gourinchas, Marion, and Sarah L. Babb, 2002. "The Rebirth of the Liberal Creed: Paths to Neoliberalism in Four Countries," *American Journal of Sociology* 108(3), pp. 533–579.
- Gellner, Ernest, 1983. *Nations and Nationalism*, Ithaca: Cornell University Press.
- Hall, Peter A., 1989. *The Political Power of Economic Ideas*, Princeton: Princeton University Press.
- , 1993. "Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain," *Comparative Politics* 25(3), pp. 275–296.
- Higazy, Amira, 2020. "Euroscepticism, Thatcherism and Brexit," *E-International Relations*, February 26.
- Hont, Istvan, 2005. *Jealousy of Trade: International Competition and the Nation-State in Historical Perspective*, Cambridge: Belknap Press.
- Judah, Ben, 2015. "The Curse of Lee Kuan Yew," *Politico Magazine*, March 23.
- Keum, Tae-Yeoun, 2020. *Plato and the Mythic Tradition in Political Thought*, Cambridge: Harvard University Press.
- Krampf, Arie, 2018. *The Israeli Path to Neoliberalism: The State, Continuity and Change*, London and New York: Routledge.
- Maggor, Erez, 2021. "Sources of State Discipline: Lessons From Israel's Developmental State, 1948–1973," *Socio-Economic Review* 19(2), pp. 553–581.
- Maman, Daniel, and Zeev Rosenhek, 2012. "The Institutional Dynamics of a Developmental State: Change and Continuity in State-Economy Relations in Israel," *Studies in Comparative International Development* 47(3), pp. 342–363.
- Mandelkern, Ronen, and Michael Shalev, 2021. "The Political Economy of Israeli Neoliberalism," in Reuven Y. Hazan, Alan Dowty, Menachem Hofnung, and Gideon Rahat (eds.), *The Oxford Handbook of Israeli Politics and Society*, Oxford: Oxford University Press, pp. 653–672.

- Maron, Asa, and Michael Shalev (eds.), 2017. *Neoliberalism as a State Project: Changing the Political Economy of Israel*, Oxford: Oxford University Press.
- Mayer, Jane, 2016. *Dark Money: The Hidden History of the Billionaires Behind the Rise of the Radical Right*, New York: Doubleday.
- Minford, Patrick, 2016. "To Save Us All Time and Money, We Should Walk Away From the EU Now; Our Ultimate Aim Should Be to Achieve Unilateral Free Trade With All the Countries of the World," *The Daily Telegraph*, August 5.
- Mirowski, Philip, and Dieter Plehwe (eds.), 2009. *The Road From Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective*, Cambridge: Harvard University Press.
- Mylonas, Harris, and Maya Tudor, 2021. "Nationalism: What We Know and What We Still Need to Know," *Annual Review of Political Science* 24(1), pp. 109–132.
- Nesvetailova, Anastasia, Ronen Palan, Stefano Pagliari, John Grahl, Richard Murphy, Izabella Kaminska, and John Christiansen, 2017. "A Singapore on the Thames? Post-Brexit Deregulation in the UK," CITYPERC Working Paper 2017–06, May 12.
- Oliver, Tim, 2020. "A History of Brexit in 47 Objects: The Story of Leave," *LSE Brexit* [blog post], September 3.
- Reed, John, 2014. "Israel: Trading Partners," *The Financial Times*, January 3.
- Rosenboim, Or, 2017. *The Emergence of Globalism: Visions of World Order in Britain and the United States, 1939–1950*, Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Rovira Kaltwasser, Cristóbal, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo, and Pierre Ostiguy (eds.), 2017. *The Oxford Handbook of Populism*, Oxford: Oxford University Press.
- Shafir, Gershon, and Yoav Peled (eds.), 2000. *The New Israel: Peacemaking and Liberalization*, Boulder: Westview.
- , 2002. *Being Israeli: The Dynamics of Multiple Citizenship*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Shah, Oliver, 2021. "Where's Our Singapore-on-Thames? Brexit Backers Feel Let down by High-Tax PM," *The Times*, September 12.
- Skocpol, Theda, and Alexander Hertel-Fernandez, 2016. "The Koch Network and Republican Party Extremism," *Perspectives on Politics* 14(3), pp. 681–699.
- Slobodian, Quinn, 2018. *Globalists: The End of Empire and the Birth of Neoliberalism*, Cambridge and London: Harvard University Press.

- Trocki, Carl A., 2006. *Singapore: Wealth, Power and the Culture of Control*, London and New York: Routledge.
- Tuck, Richard, 2020. *The Left Case for Brexit: Reflections on the Current Crisis*, Cambridge: Polity Press.
- Varoufakis, Yanis, 2017. *Adults in the Room: My Battle With Europe's Deep Establishment*, London: Random House.
- Winters, Jeffrey A., 2011. *Oligarchy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Yunqian, Agnes Chew, 2018. "The Hidden Costs of a Successful Developmental State: Prosperity and Paucity in Singapore," M.Sc. dissertation, London School of Economics.
- Zerofsky, Elisabeth, 2019. "Viktor Orbán's Far-Right Vision for Europe," *The New Yorker*, January 2.